

Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku

Slaven Bertoša, Osebužno mjesto austrijske Istre. Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku, Zagreb: Srednja Europa, 2011., 257 str.

Osebužno mjesto austrijske Istre (Srednja Europa, Zagreb 2011.) najnovija je knjiga u bogatom opusu Slavena Bertoše, redovitog profesora Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i dugogodišnjeg istraživača istarske novovjekovne povijesti. Knjigu tematski određuje sam podnaslov „Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku“. Sazdana je kao zbirka tema iz prošlosti ovog, u historiografiji još uvijek slabo obrađenog dijela istarskog poluotoka i namjera joj je, prema riječima samog autora, „potaknuti nove generacije istraživača na daljnja proučavanja“ (str. 8).

Nakon predgovora (str. 7-9), Bertoša donosi temeljit i iscrpan pregled historiografije (str. 10-24) podijeljen na stariju (do 1945.), noviju (do 1991.) i suvremenu, čime je uvelike olakšan pregled dostupne bibliografije. Svaki novi zaljubljenik u povijest Lupoglavštine će, zahvaljujući tome, s lakoćom dohvatiti temelje za daljnje proučavanje ove tematike. Detaljne bilješke, ali i opsežna bibliografija na kraju knjige neizmjeran su doprinos i pomoćni alat za sve koji će se u budućnosti baviti prošlošću lupoglavskog kraja.

Teme iz srednjovjekovne i novovjekovne prošlosti (str. 25-43) pregledno je poglavlje temeljeno ponajviše na talijanskoj literaturi i mletačkim izvorima. Bertoša koncizno ocrtava geografiju te političku i crkvenu povijest Lupoglava od prvih, maglovitih spomena s početka drugog tisućljeća, pa sve do sredine i druge polovice devetnaestog stoljeća. Tekst je ujedno popraćen bogatim slikovnim materijalom (grbovljem, kartama i fotografijama), a od iznimne su koristi i dvije genealoške tablice posjednika Lupoglava: srednjovjekovnih Herbersteina i novovjekovnih Brigida. Zatim slijedi kratka, ali vrlo zanimljiva mikropovijesna crtica pod nazivom *Lupoglavska buna 1847. godine* (str. 44-46), koja govori o ratobornosti i odlučnosti žitelja u obrani svojih prava. *Camillo De Franceschi i njegov opis područja Lupoglava* (str. 47-67), te *Camillo De Franceschi i njegov opis područja Boljuna i Vranje* (str. 68-79) dva su poglavlja koja sažimaju opus tog plodnog talijanskog istraživača istarske povijesti, čime su rezultati njegova rada približeni hrvatskom znanstvenom krugu, ali i širem čitateljstvu. Iako su Boljun i Vranja u predmodernom vrijeme podložnici Pazinske knežije, a ne Lupoglavske gosposštije, njihovo je uključenje u ovu knjigu razumljivo i opravdano s obzirom na to da su ova mjesta danas u sastavu općine Lupoglav. Ljubitelji političke povijesti u navedenim će poglavljima pronaći pregršt informacija o međugraničnim ratovima, dinastičkim intrigama i društvenim sukobima koji su obilježili ovaj geografski malen, ali sadržajno izrazito dinamičan djelić istarskog poluotoka.

S poglavljem *Migracijski kontakti Lupoglava, Boljuna, Vranje i Učke s Pulom (XVII-XIX stoljeće)* (str. 80-104) Bertoša prelazi iz političke u demografsku povijest, te analizirajući pulske matične knjige, ožvljava jedan potpuno drugi svijet istarske prošlosti. Iznenađuje, zapravo, kolika je bila mobilnost unutar poluotoka podijeljenog između dvije, uglavnom neprijateljski nastrojene države. Bez obzira na latentne granične sukobe između podanika austrijskog nadvojvode i *Serenissime*, veliki se broj žitelja lupoglavskog kraja nastanio u Puli. Migracijski tijekovi jasno pokazuju koliko je živa bila međugranična suradnja, ali i privlačnost života u Puli. Samo u sedamnaestom stoljeću trinaest je zabilježenih

doseljenika iz Boljuna što je, imajući u vidu da je tada ukupno stanovništvo Boljuna brojalo između šest i sedam stotina osoba, prilično velik broj. Osim vrlo detaljnih crtica iz života doseljenika o kojima svjedoče matične knjige, na kraju poglavlja autor donosi cjelokupni popis doseljenika, čime je uvelike olakšano snalaženje u tekstu.

O spomenutim burnim međugraničnim sukobima govori se u poglavlju pod nazivom *Mletačka pljačka Lupoglava (1782.)* (str. 105-132), u kojem Bertoša detaljno opisuje jednu povijesnu epizodu koja ilustrira svu složenost političkih i društvenih tenzija koje su u to vrijeme vladale u Istri. Pljačku Lupoglava izveli su mletački podanici koji su i od svoje države smatrani razbojnicima. Mletačka je vlast, s ciljem očuvanja mira, priznala krivnju svojih podanika u ovoj neodobroj akciji, ali je sam proces obeštećenja, pokušajem zapljene i prodaje imanja razbojnika bio izuzetno težak i teško ostvariv. Time je Bertoša jasno prikazao koliko je pogrešno anakronistički precjenjivati moć i doseg predmoderne države u discipliniranju svojih podanika i provođenju zakona na vlastitom tlu u odsustvu stvarne sile. U skladu sa zacrtanom namjerom poticanja budućih istraživanja, od iznimne je važnosti što je poglavlje popraćeno i integralnim izvornim tekstom iz mletačkog arhiva.

Prodaja lupoglavskog kaštela (1895.) (str. 133-143) donosi još jedan neobjavljeni izvor, ovaj put iz Državnog arhiva u Rijeci. Uz faksimil, transkripciju i analizu samog teksta, nalazimo i detaljan tlocrt lupoglavskog kaštela (str. 142-143). Sam izvor važan je za topografiju, ali i gospodarsku povijest sjeveroistočne Istre u devetnaestom stoljeću. Poglavlje *Prometne prilike na Lupoglavštini i Boljunštini* (str. 144-149) predstavlja topografske skice buzetskog okruga i cestu koja je povezivala Buzet s Vranjom iz 1868., te nacrt ceste preko Učke iz 1878. godine.

Poglavlje *Crtice iz prošlosti Učke* (str. 150-156) donosi podatke o političkoj i gospodarskoj povijesti najveće planine u Istri, kao i popis niza uglednih botaničara koji su je posjetili u minulim stoljećima. Njenoj ljepoti nije odolio ni sam saski kralj Fridrik August, u čijoj se ekspediciji 1838. nalazio i pukovnik Josip Jelačić, kasniji hrvatski ban.

Prošlost Bresta pod Učkom (str. 157-178) djelomično skreće s naslovljenih kronoloških odrednica knjige te započinje s prapovijesnim dobom, pri čemu autor opisuje nekoliko pećinskih lokaliteta koji su u pradavna vremena služili kao skloništa tadašnjim žiteljima poluotoka. Bertoša je opise pećina popratio izuzetno bogatim slikovnim materijalom. Ovaj izlet u prapovijest, iako svojevrsni tematski uljez u knjizi, ipak odiše privlačnošću kao dašak drevnosti i golemosti povijesti u kraju koji smo navikli smatrati neznatnim u svim poljima: geografski, politički, ali i kronološki zbog oskudnosti izvora. Ostatak poglavlja posvećen je srednjovjekovnoj i novovjekovnoj povijesti Bresta, uglavnom prema urbarima Pazinske knežije. Međutim, vrlo je zanimljiv slikovni materijal - uz popratnu analizu - s temom graničnih oznaka iz austrijsko-mletačkog vremena koje i dan-danas služe kao svjedoci tog burnog razdoblja istarske povijesti.

Selo Semić u srednjem i novom vijeku (str. 179-193), te *Iz prošlosti Lesišćine* (str. 194-205) tematski su srodna poglavlja koja obrađuju dva područja lupoglavske gospoštije. Bertoša u oba slučaja donosi povijesni pregled, analizu urbara s navođenjem zapisanih prezimena, sporne točke na granici (*differenze*) te podatke iz matičnih knjiga. Semić i Lesišćina dosad su se rijetko obrađivali u historiografiji te je stoga Bertošin doprinos od izuzetne važnosti.

Na kraju slijede vrlo opsežni *Izvori i literatura* (str. 206-214), sažeci na talijanskom (str. 215-221), engleskom (222-227) i njemačkom jeziku (228-234), *Kazalo zemljopisnih naziva* (str. 235-242), *Kazalo osobnih imena* (243-253) i *Bilješka o piscu* (str. 254-257).

Osebnino mjesto austrijske Istre nije kraj istraživanja prošlosti lupoglavskog kraja. S presjecima pregleda povijesti, migracijskih kretanja, gospodarstva ili topografije, Bertoša je tek zagrebao ispod površine bogatstva prošlosti sjeveroistočne Istre. Izvori iz arhiva u Veneciji i Rijeci pokazuju koliko je materijal disperziran i koliko je napora potrebno kako bi se jednog dana sveobuhvatno istražila povijest Lupoglavštine. Međutim, naum ove knjige je potaknuti na daljnja istraživanja. Svojim kronološkim, geografskim i tematskim presjekom, autor je, po mom mišljenju, ocrtao obrise zamršenog mozaika iz lupoglavske prošlosti i u svojem zacrtanom cilju u potpunosti uspio.

Robert KURELIĆ

Ilirizam prije ilirizma

Zrinka Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*,

Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2008., 400 str.

Knjiga Zrinke Blažević *Ilirizam prije ilirizma* podijeljena je u šest poglavlja. U prvom poglavlju naslovljenom *Ilirizam prije ilirizma?* autorica određuje svoja polazišta i svoje prethodnike u istraživanju pojma te pokazuje da je ilirski ideologem tijekom gotovo četiri stoljeća, od humanizma pa sve do 19. stoljeća, zadobivao različite artikulacije u raznovrsnim žanrovima i medijima, od latinskih humanističkih historija do narodne epike, te od renesansnih grbovnika do ilirskih budnica i opera te bio vrlo funkcionalan: oblikovao je i rabio se za, primjerice, ideološku mobilizaciju, političku integraciju, legitimaciju ili delegitimaciju različitih političkih modela i praksi, konstrukciju kolektivnog identiteta i slično, te se zbog svoje polisemičnosti mogao prilagođavati i ugrađivati u različite, pa i dispartatne ideologijske i političke paradigme, po čemu je, sudi autorica, njegova sociopolitička uloga trajno laviranje između ideologijske legitimacije i subverzije. U drugom poglavlju, naslovljenom *Ilirologija na razmeđu historije i teorije*, autorica određuje svoja teorijska polazišta (a to su najmodernije teorijske postavke historiografije, književnosti i kulture, od J. Kristeve, preko F. Jamesona i A. Smitha do M. Foucaulta i P. Bourdieua) te iznosi svoju definiciju ilirskog ideologema. On je, po autorici, „(...) povijesno određen pojmovni ili značenjski kompleks intertekstualnoga karaktera i velikog performativnog potencijala koji istodobno tematizira i proizvodi zajedničko podrijetlo, jezično jedinstvo, teritorijalnu rasprostranjenost i iznimne kvalitete ‘Ilira’, različito identificiranih unutar etničkoga opsega slavenstva.“ (str. 33). Istodobno, autorica određuje vlastiti opseg interesa za polifunkcionalan ilirski ideologem – nju će zanimati dva bitna aspekta njegove strukture i djelovanja. Prvi je onaj koji se odnosi na funkciju ilirskog ideologema kao konstitutivnog segmenta simboličkog polja politike, pri čemu se taj konstrukt koristi kako bi se stvarnoj ili imaginarnoj političkoj zajednici osigurala orijentacija, smisao i identitet te se poboljšala njezina pozicija, računajući pritom na pretvaranje simboličkoga kapitala u političku moć.